

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1947-1948.

SÉANCE DU 18 FÉVRIER 1948.

Projet de loi modifiant les chapitres Ier et III
du Titre V du Livre Ier du Code civil.

EXPOSE DES MOTIFS

MESDAMES, MESSIEURS,

Les articles 371 à 373 du Code civil, après avoir posé les principes que l'enfant à tout âge doit honneur et respect à ses père et mère et qu'il reste sous leur autorité jusqu'à sa majorité ou son émancipation, disposent que le père seul exerce cette autorité durant le mariage.

Lorsqu'il s'agit du consentement au mariage de leur enfant, l'article 148 du Code civil, s'inspirant des mêmes principes, prévoit que le fils et la fille, qui n'ont pas atteint l'âge de 21 ans accomplis, ne peuvent contracter mariage sans le consentement de leurs père et mère et qu'en cas de dissentiment, le consentement du père suffit.

Cette prépondérance, donnée à l'avis du père, se justifie aisément par la nécessité de confier, au sein de la société conjugale, l'exercice de l'autorité à une personne déterminée.

Dans sa Mercuriale du 15 septembre 1938, M. le Procureur Général Hayoit de Termicourt exprimait parfaitement cette idée en rappelant que « la prédominance du mari dans la direction de la famille est une nécessité, un sacrifice, si l'on veut, que l'on demande à la femme, mais qu'on est en droit de lui demander dans la mesure où il sert un intérêt social primordial ».

Toutefois, lorsque par suite de divorce ou de la séparation de corps, l'unité de la famille se trouve brisée, cette prédominance de l'avis du père ne trouve plus sa justification dans la nécessité d'assu-

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1947-1948.

VERGADERING VAN 18 FEBRUARI 1948.

Wetsontwerp tot wijziging van de hoofdstukken I en III van Titel V van Boek I van het Burgerlijk Wetboek.

MEMORIE VAN TOELICHTING

MEVROUWEN, MIJNE HEREN,

De artikelen 371 tot 373 van het Burgerlijk Wetboek, na de beginselen te hebben voorop gesteld dat het kind op elke leeftijd achting en eerbied aan zijn ouders verschuldigd is en tot aan zijn meerderjarigheid of zijn ontvoogding onder hun gezag blijft, bepalen dat dit gezag gedurende het huwelijk door de vader alleen wordt uitgeoefend.

Wanneer het gaat om de toestemming tot het huwelijk van hun kind, voorziet artikel 148 van het Burgerlijk Wetboek — dat hierbij bij dezelfde beginselen aanleunt — dat de zoon en de dochter, die de volle leeftijd van één en twintig jaar niet bereikt hebben, geen huwelijk kunnen aangaan zonder de toestemming van hun vader en moeder en dat, in geval deze het niet eens zijn, de toestemming van de vader volstaat.

Het feit dat het advies van de vader de doorslag geeft is licht te verantwoorden door de noodzakelijkheid om, in de huwelijksgemeenschap, de uitoefening van het gezag aan een bepaalde persoon op te dragen.

In zijn openingsrede van 15 September 1938, heeft de heer Procureur-Generaal Hayoit de Termicourt deze gedachte zeer juist uitgedrukt door er op te wijzen dat « de voorrang van de man bij het beheer van het gezin een noodzakelijkheid is, een opoffering, zo men wil, welke van de vrouw wordt gevraagd, maar die men het recht heeft haar te vragen voor zoveel een overwegend maatschappelijk belang er door gebaat wordt ».

Is echter, ten gevolge van de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed, de éénheid van het gezin verbroken, dan is deze aan het advies van de vader gegeven overwegende invloed niet meer verant-

rer la direction de la société conjugale; seuls les enfants, issus du mariage, demeurent un lien permanent entre les parents et leur existence entraîne la nécessité de régler le droit de garde.

L'article 302 du Code civil laisse au tribunal qui a autorisé le divorce le soin de décider à qui les enfants seront confiés; cette disposition contient également les principes directeurs que le tribunal suivra.

L'on peut, dès lors, se demander s'il est logique de laisser subsister, pour le seul consentement au mariage des enfants, une prééminence de l'avis du père divorcé ou séparé de corps.

Sans doute s'agit-il de l'acte le plus important de la vie de l'enfant, dont les conséquences vont engager son avenir et rejaillir sur la famille.

On peut toutefois se demander s'il ne serait pas plus avantageux pour l'enfant de voir le consentement ou le refus dépendre de celui des deux parents auquel il a été confié.

Ce droit de garde a dû entraîner, au profit de l'auteur qui l'a exercé, peut-être durant de nombreuses années, une connaissance psychologique de l'enfant et une compréhension plus complète de son intérêt.

C'est pourquoi, le projet soumis à vos délibérations laisse à celui des parents auquel l'enfant a été confié le soin de trancher le conflit au sujet du consentement au mariage.

Une objection se présente immédiatement à l'esprit :

Les enfants en bas-âge au moment du divorce sont généralement confiés à la mère, sans tenir nécessairement compte des torts que celle-ci a pu avoir. L'exercice de ce droit de garde se prolonge souvent jusqu'à la majorité lorsque le père verse une pension suffisante ou que la mère jouit de ressources telles qu'elle puisse subvenir aux frais d'entretien et d'éducation des enfants. Ce *modus vivendi* va-t-il nécessairement priver le père du droit, qu'il possède actuellement, de faire prévaloir son avis au moment du mariage des enfants ?

La réponse à cette objection est aisée : le droit de garde n'est pas fixé *ne varietur*; si le père entend assumer ses responsabilités et si les conditions prévues par l'article 302 du Code civil sont réunies, le tribunal pourra lui confier cette garde et en décharger la mère.

* *

Il arrive que les enfants soient confiés à une tierce personne, par exemple à un des grands-parents.

woord door de noodzakelijkheid de leiding van de huwelijksgemeenschap te verzekeren; alleen de uit het huwelijk gesproten kinderen blijven een bestendige band tussen de ouders en het feit dat er kinderen zijn, maakt het noodzakelijk de kwestie van het bewaarrecht te regelen.

Artikel 302 van het Burgerlijk Wetboek laat aan de rechtbank, die de echtscheiding heeft toegestaan, de zorg over te beslissen aan wie de kinderen zullen worden toevertrouwd; deze bepaling behelst eveneens de leidende beginselen die de rechtbank zal volgen.

Men kan zich dan ook afvragen of het logisch is, enkel voor de toestemming tot het huwelijk van de kinderen, de voorrang van het advies, van de uit de echt of van tafel en bed gescheiden vader, te laten voortbestaan.

Voorzeker, het geldt hier de belangrijkste daad in het leven van het kind, waarvan de gevolgen zijn toekomst op 't spel zetten en op de familie zullen terugvallen.

Men kan zich evenwel afvragen of het voor het kind niet voordeliger zou zijn de toestemming of de weigering te doen hangen van degene van beide ouders aan wie het werd toevertrouwd.

Door dat bewaarrecht heeft de ouder, die het misschien gedurende veelvuldige jaren heeft uitgeoefend, een psychologische kennis van het kind kunnen verkrijgen en een juister besef van zijn belangen.

Dat is de reden waarom het U ter bespreking overgelegd ontwerp aan die van beide ouders aan wie het kind wordt toevertrouwd, de zorg overlaat het geschil omtrent de toestemming tot het huwelijk te beslechten.

Hier rijst onmiddellijk een bezwaar op :

De kinderen, die op het ogenblik van de echtscheiding nog zeer jong zijn, worden doorgaans aan de moeder toevertrouwd, zonder dat er noodwendig rekening gehouden wordt met het ongelijk dat deze heeft kunnen hebben. De uitoefening van dat bewaarrecht duurt soms voort tot aan de meerderjarigheid, wanneer de vader een voldoende uitkering tot onderhoud stort of de moeder toereikende inkomsten heeft om in de onderhouds- en opvoedingskosten van de kinderen te voorzien. Zal deze *modus vivendi* noodwendig de vader beroven van het recht, dat hij thans bezit, om bij het huwelijk van de kinderen zijn oordeel door te drijven?

Het antwoord op dat bezwaar is gemakkelijk : het bewaarrecht wordt niet *ne varietur* vastgesteld; indien de vader zijn verantwoordelijkheden op zich wil nemen en de bij artikel 302 van het Burgerlijk Wetboek voorziene voorwaarden verenigd zijn, zal de rechtbank hem die bewaring kunnen opdragen en de moeder er van ontlasten.

* *

Het gebeurt dat de kinderen aan een derde persoon, b.v. aan een der grootouders, worden toevertrouwd.

Il est bien évident que cette tierce personne ne peut être substituée au père ou à la mère, en matière de consentement au mariage.

Il s'agira de cas malheureux et plutôt rares où aucun des deux conjoints n'est digne et capable d'élever les enfants. Il se peut encore qu'aucun des deux ne jouisse de ressources suffisantes à cette fin.

Des enfants qui ont grandi dans ces conditions, privés de toute influence de leurs parents et peut-être de leur affection, ne peuvent être victimes, au moment de contracter mariage, d'une opposition du père. Il serait illogique de faire prévaloir cette opposition sur le consentement de la mère tout comme il serait sans fondement de faire prévaloir l'accord de la mère. Il est, par contre, à présumer que si, père et mère, divorcés ou séparés de corps, sont tous deux d'accord soit pour s'opposer au mariage soit pour y consentir, cet accord trouve sa base dans l'intérêt de l'enfant.

Aussi le projet prévoit-il que si l'enfant a été confié à une tierce personne, le dissentiment entre les parents emportera consentement.

* *

Il existe enfin une dernière hypothèse, c'est celle où le droit de garde des enfants n'a pas été réglé en justice.

Les parents ont abandonné cette importante question aux fluctuations des circonstances; ils ont assumé, en fait, la garde de tel ou tel enfant à la faveur peut-être de marchandages ou au gré de sympathies plus ou moins marquées.

Dans une hypothèse de ce genre, la même solution, que celle proposée dans les cas où l'enfant est confié à une tierce personne, s'impose : le dissentiment entre les parents vaudra consentement.

La garde des enfants, non réglée en justice, n'offre pas, en effet, les garanties de sérieux et de stabilité qui permettent de faire prévaloir l'avis de celui des parents qui l'exerce. Certains auteurs estiment d'ailleurs qu'une convention entre les parents en cette matière est frappée d'une nullité d'ordre public.

* *

L'article 150 du Code civil vise les cas où les père et mère sont morts, absents ou dans l'impossibilité de manifester leur volonté et dispose que les aïeuls et aïeules les remplacent. En cas de dissentiment entre les deux lignes, ce pa tage emporte consentement; en cas de dissentiment dans la même ligne entre l'aïeul et l'aïeule, le consentement de l'aïeul prévaut.

Het spreekt vanzelf dat die derde persoon, wanneer het gaat om de toestemming tot het huwelijk, niet in de plaats van de vader of de moeder kan treden.

Het betreft ongelukkige en eerder zeldzame gevallen waarin geen van beide echtgenoten waardig en bekwaam is om de kinderen op te brengen. Het kan ook voorkomen dat geen van beiden over de daartoe vereiste geldmiddelen beschikt.

Het mag niet zijn dat kinderen die in die omstandigheden zijn opgegroeid, beroofd van alle invloed van hunne ouders en wellicht ook van hunne liefde verstoken, op het ogenblik dat zij in het huwelijk treden, het slachtoffer zouden zijn van het verzet van de vader. Het ware onlogisch dat dit verzet de voorrang zou hebben boven de toestemming van de moeder, evenzeer als het ongegrond zou zijn aan de toestemming van de moeder de doorslag te laten geven. Daarentegen moet worden vermoed dat, bijaldien de vader en de moeder, die uit de echt of van tafel en bed gescheiden zijn, het beiden eens zijn om zich tegen het huwelijk te verzetten of er in toe te stemmen, die eenstemming door het belang van het kind is ingegeven.

Het ontwerp bepaalt dan ook dat, wanneer het een kind geldt dat aan een derde persoon werd toevertrouwd, en de ouders het niet eens zijn, dit meningsverschil voor toestemming zal gelden.

* *

Ten slotte bestaat er een laatste onderstelling, namelijk dat het bewaarrecht van de kinderen niet door de rechter zou geregeld zijn geworden.

Voor de oplossing van dat belangrijk vraagstuk hebben de ouders zich geschikt naar voorbijgaande omstandigheden; de bewaring van dit of dat kind hebben zij, feitelijk, op zich genomen, misschien omdat zij de zaak op een akkoord wilden gooien, misschien omdat zij voor dit of dat kind meer voelden.

In dergelijke onderstelling is dezelfde oplossing geboden als die welke voorgesteld wordt in de gevallen waar het kind aan een derde persoon wordt toevertrouwd : het meningsverschil van de ouders zal voor toestemming gelden.

Inderdaad, de niet door de rechter geregelde bewaring van het kind biedt, op het stuk van ernst en bestendigheid, geen voldoende waarborgen om het advies van die van beide ouders, die de bewaring uitoefent, de doorslag te laten geven. Sommige rechtsgeleerden zijn trouwens van oordeel dat een overeenkomst tussen de ouders te dezer zake vatbaar is voor nietigverklaring wegens openbare orde.

* *

Artikel 150 van het Burgerlijk Wetboek betreft de gevallen waar de vader en de moeder overleden, afwezig zijn of in de onmogelijkheid verkeren om van hun wil te doen blijken en bepaalt dat de grootvaders en de grootmoeders in hun plaats optreden. In geval van meningsverschil tussen de twee linies,

Cette prépondérance de l'aïeul ne se justifie pas par les attributs de la puissance paternelle puisque ceux-ci sont exercés par le tuteur sous la direction et la haute surveillance du conseil de famille et que l'aïeul ne sera pas nécessairement le tuteur; elle provient, en réalité, de la prééminence des décisions du mari, chef de la famille, sur base de l'article 213a du Code civil.

. Ce principe paraît pourtant devoir fléchir lorsqu'il s'agit du consentement au mariage de leurs petits-enfants pour les deux motifs suivants :

Tout d'abord la décision à prendre ne concerne pas directement un intérêt propre à la communauté conjugale des grands-parents, ensuite l'intérêt en cause est important: il s'agit d'assurer avec le minimum de contrainte la réalisation des projets matrimoniaux que le grand âge probable des grands-parents et, en tout cas, l'écart entre les générations pourraient entraver pour des motifs qui ne seraient pas toujours tout-à-fait raisonnables.

Le projet étend en conséquence le principe que le partage entre les lignes vaut consentement, au partage dans la même ligne.

Dorénavant, si entre l'aïeul et l'aïeule de la même ligne l'accord ne parvient pas à se réaliser — ce qui sera, semble-t-il, relativement rare — ce partage emportera consentement.

Pratiquement, le résultat de la réforme consistera en ce que l'accord de l'aïeule d'une seule ligne sera suffisant, tout comme l'accord de l'aïeul d'une seule ligne l'était déjà dans le régime actuel.

* *

Le projet tend également à modifier les articles 151 et 152 du Code civil.

Ces articles disposent que les enfants légitimes majeurs devront à tout âge, par un acte respectueux et formel, demander le conseil de leurs père et mère avant de contracter mariage. A défaut de consentement sur cet acte respectueux, il peut être passé outre, un mois après, à la célébration du mariage. Cependant, si l'enfant n'a pas atteint l'âge de 25 ans, les parents, c'est-à-dire le père et, à défaut du père, la mère peuvent adresser un recours au tribunal, lequel peut éventuellement ordonner de surseoir au mariage sans que toutefois le mariage puisse être remis à une date postérieure à celle où l'enfant atteint sa vingt-cinquième année.

geldt dat verschil voor toestemming; in geval van meningsverschil in dezelfde linie tussen de grootvader en de grootmoeder, heeft de toestemming van de grootvader de overhand.

Deze voorrang van de grootvader is niet door de toewijzing van de bevoegdheden der ouderlijke macht verantwoord vermits deze bevoegdheden door de voogd, onder de leiding en het hoger toezicht van de familieraad, worden uitgeoefend en de grootvader niet noodzakelijk de voogd zal zijn; in werkelijkheid vloeit die voorrang voort uit het doorslaggevend belang dat aan de beslissingen van de man, die het hoofd is van het gezin, gegeven wordt overeenkomstig artikel 213a van het Burgerlijk Wetboek.

Het blijkt evenwel dat dit beginsel niet kan worden in acht genomen wanneer het de toestemming tot het huwelijk van hunne kleinkinderen betreft en zulks om de volgende redenen :

In de eerste plaats, bij de te nemen beslissing is geen rechtstreeks aan de huwelijksgemeenschap van de grootouders eigen belang gemoeid, ten tweede, het op het spel staande belang is aanzienlijk : het komt er op aan met zo weinig mogelijk dwang huwelijksplannen te verwezenlijken die door de vermoedelijke hoge leeftijd van de grootouders en, in elk geval, de afstand tussen de geslachten zouden kunnen gedwarsboomd worden, en dit om redenen die niet altijd volkomen redelijk zouden blijken.

Dientengevolge breidt het ontwerp het beginsel, volgens hetwelk het meningsverschil onder de linies voor toestemming geldt, tot het verschil in dezelfde linie uit.

Voortaan, indien de grootvader en de grootmoeder van dezelfde linie niet tot overeenstemming kunnen komen, hetgeen naar ons oordeel betrekkelijk zelden zal voorkomen, zal dit verschil voor toestemming gelden.

Practisch zal het resultaat van de hervorming hierin bestaan dat de instemming van de grootmoeder van één enkele linie zal volstaan, evenals, in het huidig stelsel, de instemming van de grootvader van één enkele linie voldoende was.

* *

Wijders heeft het ontwerp ten doel de artikelen 151 en 152 van het Burgerlijk Wetboek te wijzigen.

Deze artikelen bepalen dat de meerderjarige wettige kinderen, op elke leeftijd, alvorens een huwelijk aan te gaan, gehouden zijn, door een eerbiedige en uitdrukkelijke akte, de raad van hun vader en van hun moeder in te winnen. Wanneer op die akte van eerbied geen toestemming volgt, kan er, desondanks, één maand daarna, tot de voltrekking van het huwelijk worden overgegaan. Nochtans, indien het kind de volle leeftijd van vijf en twintig jaar niet heeft bereikt, kunnen de ouders, 't is te zeggen de vader en, bij gebreke van de vader, de moeder er tegen opkomen bij de rechtbank, die eventueel kan bevelen het huwelijk uit te stellen, zonder dat het huwelijk evenwel kan worden uitgesteld tot op een latere datum dan die waarop het kind zijn vijf en twintigste jaar bereikt.

La Belgique et le Luxembourg sont les seuls pays où l'intervention des parents est requise quel que soit l'âge du candidat au mariage, même s'il s'agit d'une deuxième ou d'une troisième union. Cette réminiscence de la *patria potestas* du droit romain heurte nos conceptions actuelles. Il faut, en effet, qu'à partir d'un certain âge, la liberté personnelle l'emporte sur l'autorité des parents.

Certaines législations étrangères ont fixé cet âge limite à 30 ans (ex. Pays-Bas), certains à 18 ans (ex. U.R.S.S., Pologne, Turquie), d'autres à 21 ans (ex. France, Grande-Bretagne, Allemagne).

Le projet fixe cet âge à 25 ans et modifie en conséquence l'article 151 du Code civil.

L'avant-projet de revision du Code civil, rédigé par Laurent, supprimait déjà les actes respectueux en ne reproduisant pas les articles 151 à 155 du Code Napoléon.

La Commission de revision fut divisée sur cette question mais la majorité se prononça pour la suppression radicale; le consentement des parents ne serait plus exigé à partir du moment où l'enfant aurait atteint l'âge de 21 ans.

Une note de cette Commission insérée sous l'article 6 de l'avant-projet de revision de la matière du « Mariage » exposait le problème comme suit :

« Les uns demandaient l'abrogation de ces formalités parce qu'elles sont inutiles; elles n'empêchent pas le mariage d'avoir lieu contre le gré des parents. Elles sont nuisibles en ce qu'elles enveniment les dissensions entre les ascendants et les enfants et rendent leur rapprochement plus difficile. »

» Les autres voulaient maintenir un seul acte respectueux parce qu'il n'est pas admissible qu'un enfant puisse se marier sans prendre l'avis de ses parents: cela serait contraire au devoir imposé par l'article 371 du Code Napoléon. C'est pourtant ce que la loi permettrait par la suppression qu'on réclame. Quand les liens de famille sont déjà si relâchés, faut-il encore porter cette atteinte à la puissance des parents? La nécessité de l'acte respectueux produit souvent un effet utile à beaucoup d'enfants reculant devant l'obligation de se mettre publiquement en opposition avec leurs ascendants. Il est d'ailleurs le seul moyen de prouver que les parents ont été consultés. »

Une proposition d'initiative parlementaire, qui devint la loi du 16 août 1887, comportait également parmi certaines de ses dispositions, la suppression de l'intervention des parents lorsque les enfants qui se proposaient de contracter mariage avaient dépassé l'âge de 21 ans pour les filles et de 25 ans pour les fils.

België en Luxemburg zijn de enige landen waar de tussenkomst van de ouders vereist wordt, om 't even welke de leeftijd is van degene die wenst te trouwen, zelfs wanneer het een tweede of een derde huwelijk betreft. Dat overblijfsel van de *patria potestas* van het Romeins recht druist tegen onze tegenwoordige opvattingen in. Inderdaad, het hoort dat, van af een zekere leeftijd, de persoonlijke vrijheid boven het gezag van de ouders gaat.

Sommige buitenlandse wetgevingen hebben die grensleeftijd op 30 jaar vastgesteld (Nederland b.v.), sommigen op 18 jaar (U.R.S.R., Polen, Turkije, b.v.) andere op 21 jaar (zoals Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland).

Het ontwerp bepaalt die leeftijd op vijf en twintig jaar en wijzigt dienovereenkomstig artikel 151 van het Burgerlijk Wetboek.

Het door Laurent opgemaakt voorontwerp tot herziening van het Burgerlijk Wetboek had de akten van eerbied reeds opgeheven door de artikelen 151 tot 155 van het Wetboek Napoleon niet over te nemen.

De herzieningscommissie was het over deze kwestie niet eens, maar de meerderheid sprak zich uit voor de radicale opheffing: de toestemming van de ouders zou niet meer worden geëist van het ogenblik dat het kind de leeftijd van één en twintig jaar zou bereiken hebben.

Een nota van die Commissie, ingevoegd onder artikel 6 van het voorontwerp tot herziening van de onder de titel « Huwelijk » behandelde stof zette het vraagstuk uiteen als volgt:

« De enen vroegen de opheffing van deze formaliteiten op grond van de overweging dat zij nutteloos zijn; zij beletten niet dat het huwelijk plaats heeft tegen de wil van de ouders. Zij zijn nadelig doordat zij het meningsverschil tussen de bloedverwanten in de opgaande linie en de kinderen doen verergeren en een benadering tussen hen bemoeilijken.

» De anderen wilden één enkele akte van eerbied behouden omdat het niet aan te nemen is dat een kind zou kunnen trouwen zonder zijn ouders om advies te vragen; zulks zou in strijd zijn met de bij artikel 371 van het Wetboek Napoleon opgelegde plicht. Dit is nochtans wat de wet door de gevraagde opheffing zou toelaten. Wanneer de familiebanden reeds zo verslapt zijn, moet er dan nog een nieuwe slag aan de ouderlijke macht worden toegebracht? De noodzakelijkheid van de akte van eerbied heeft dikwijls nuttige gevolgen voor vele kinderen die er tegen opzien zich in 't openbaar tegen de wil van hunne ascendenten te moeten verzetten. De akte is trouwens het enige middel om te bewijzen dat de ouders geraadpleegd werden. »

Het op initiatief van het Parlement ingediend voorstel, dat later de wet van 16 Augustus 1887 werd, bevatte onder meer de bepaling waarbij aan de tussenkomst van de ouders een einde gemaakt wordt wanneer de kinderen, die voornemens waren het huwelijk aan te gaan, de leeftijd hadden overschreden van één en twintig jaar voor de dochters en vijf en twintig jaar voor de zonen.

Les développements de la proposition s'exprimaient comme suit :

» C'est assez dire que la nécessité des actes respectueux ne peut être défendue au point de vue des conséquences qu'ils produisent. Ils ne sauraient non plus l'être au point de vue des principes, car il est rationnel d'admettre que les enfants, arrivés à leur majorité, soient maître de leur personne et de leurs biens.

» Aussi, la plupart des législations étrangères fixent un âge, passé lequel les enfants peuvent se marier sans avoir à justifier du consentement de leurs parents ou du conseil qu'ils leur auraient demandé. Il en est ainsi en Allemagne, en Angleterre, en Autriche-Hongrie, en Italie, dans les Pays-Bas, en Suisse.

» Le Code italien, notamment, a supprimé les actes respectueux en 1865; dans la Prusse Rhénane, ils ont été abrogés dès 1815; la loi intermédiaire du 20 septembre 1792 les avait déjà fait disparaître, et Laurent, dans son avant-projet de Code civil, ne les a pas maintenus davantage.

» Les motifs qui ont déterminé le législateur à les rétablir en 1814 sont très faibles; ils ne sauraient, du reste, balancer les raisons qui militent en faveur de leur abrogation.

» Merlin fait remarquer que les parents sont intéressés à connaître les personnes avec lesquelles leurs enfants veulent se marier.

« Sans doute, mais ce n'est pas par l'acte respectueux que les parents acquièrent cette connaissance. L'expérience prouve que l'acte respectueux n'est qu'une dernière tentative, toujours stérile, se produisant après des négociations souvent longues et des efforts systématiquement repoussés.

» Demolombe ajoute que s'il ne convient plus d'enchaîner la liberté individuelle des enfants, après un certain âge, il peut être du moins très utile d'accorder aux ascendants le droit, non plus d'empêcher le mariage, mais d'en détourner les enfants par la voie des exhortations et des remontrances.

» C'est oublier que, quand on recourt à l'acte respectueux, tous les moyens de conciliation ont été épuisés. Il n'est plus qu'une formalité blessante; car, ainsi que le fait remarquer Laurent, il se résume à dire aux parents : je suis décidé à me marier malgré vous.

» Ainsi dans l'ancien droit on appelait cet acte de son vrai nom : sommation respectueuse.

» Si le terme a changé, la portée de l'acte est restée la même.

» Je propose donc de supprimer les actes respectueux. En conséquence, le fils âgé de 25 ans et la fille âgée de 21 ans pourront se marier sans le consentement de leurs parents. »

Dat voorstel was als volgt toegelicht :

« Hieruit blijkt voldoende dat de noodzakelijkheid van de akten van eerbied niet kan verdedigd worden ten opzichte van de gevolgen die zij medebrengen. Zij zouden evenmin kunnen verdedigd worden op grond van de beginselen, aangezien het rationeel is aan te nemen dat de kinderen, die meerderjarig zijn, over hun persoon en hunne goederen moeten kunnen beschikken.

» In de meeste vreemde landen heeft de wet dan ook een leeftijd vastgesteld, na dewelke de kinderen in het huwelijk mogen treden zonder er van te moeten doen blijken dat zij de toestemming hunner ouders hebben verkregen of hun raad zouden hebben gevraagd. Dit is het geval in Duitsland, Engeland, Oostenrijk, Hongarije, Italië, Nederland en Zwitserland.

» Zo heeft onder meer het Italiaans Wetboek in 1865 de akten van eerbied afgeschaft; in Rijn-Pruisen werden zij in 1815 reeds opgeheven; de tussentijdse wet van 20 September 1792 had er reeds een einde aan gemaakt en Laurent had ze evenmin behouden in zijn voorontwerp van Burgerlijk Wetboek.

» De redenen die de wetgever er toe genoopt hebben bedoelde akten in 1814 weder in te voeren, zijn zeer zwak; zij zouden trouwens niet kunnen opwegen tegen de redenen die voor de opheffing er van pleiten.

» Merlin doet opmerken dat de ouders er belang bij hebben de personen te kennen waarmee hunne kinderen in het huwelijk willen treden.

» Dat staat buiten twijfel, maar het is niet door de akte van eerbied dat de ouders die kennis opdoen. Uit de ervaring blijkt dat de akte van eerbied slechts een laatste, steeds nutteloze, poging is, welke in het werk gesteld wordt na vaak langdurige onderhandelingen en stelselmatig afgewezen aanvragen.

» Demolombe voegt er aan toe dat, zo het niet meer past de persoonlijke vrijheid van de kinderen, na een zekere leeftijd, te kortwieken, het ten minste zeer nuttig zijn kan aan de bloedverwanten in de opgaande linie het recht toe te kennen, niet om het huwelijk te beletten, maar om door aanmaningen en bedenkingen de kinderen er van te doen afzien.

» Men vergeet hierbij dat, wanneer men zijn toevlucht neemt tot de akte van eerbied, alle verzoeningsmiddelen reeds werden aangewend. Zij is slechts nog een ergerlijke formaliteit; want, zoals Laurent doet opmerken, komt zij er op neer aan de ouders te zeggen : Ik ben er toe besloten spijt U te trouwen.

» Aldus wordt deze akte in het oud recht met haar echte naam genoemd, d.i. : eerbiedige aanmaning.

» Hoewel de termen veranderd zijn, is de betekenis van de akte dezelfde gebleven.

» Dienvolgens stel ik voor de akten van eerbied op te heffen. De zoon, die vijf en twintig jaar oud is en de dochter, die één en twintig jaar oud is, zullen bijgevolg in het huwelijk kunnen treden zonder de toestemming van hunne ouders. »

Toutefois, la section centrale de la Chambre n'adopta pas cette façon de voir, maintint les actes respectueux et fut suivie par le Parlement.

« La section centrale craint », exposait le rapporteur, « que la suppression radicale des actes respectueux ne porte atteinte à l'autorité paternelle. Elle estime que le maintien de cette formalité vis-à-vis des père et mère peut protéger les enfants contre des entraînements irréfléchis, prévenir des unions mal assorties contractées légèrement. »

* *

Il semble que cet argument, tiré de l'autorité paternelle, dans l'intérêt, d'ailleurs, de l'enfant, doit fléchir en présence de la considération de fait que l'autorité paternelle s'exerce dès la naissance de l'enfant et qu'elle doit normalement avoir abouti, après 25 années d'éducation et d'influence à permettre à l'enfant de prendre ses responsabilités.

Loin d'amener l'apaisement dans les familles, l'acte respectueux crée souvent, quand l'enfant a atteint un certain âge, des inimitiés durables; il constitue, en outre, une atteinte au prestige des parents et l'expérience prouve que les rapports futurs entre eux et leurs enfants se ressentent toujours de l'affront qu'ils ont ressenti par la transgression de leur volonté si celle-ci a dû se manifester.

Notre législation actuelle entraîne d'autres difficultés encore. Les candidats au mariage ne sont dispensés de demander le consentement ou le conseil de leurs parents que lorsqu'ils prouvent que ceux-ci sont décédés ou dans l'impossibilité de manifester leur volonté. Cette obligation comporte celle de lever un certain nombre d'actes qui sont parfois difficiles à repérer et qui entraînent, en tous les cas, des formalités, des frais et des complications d'ailleurs parfaitement inutiles.

Le projet qui vous est soumis, s'appuyant sur les considérations émises par l'auteur de la proposition de loi du 16 août 1887 entend maintenir un juste équilibre entre l'autonomie individuelle, d'une part, et la protection de l'enfant, d'autre part, contre un geste irréfléchi, pouvant d'ailleurs rejaillir sur les traditions familiales. L'acte respectueux est maintenu jusqu'à 25 ans avec recours aux tribunaux, il est supprimé au delà de cet âge.

Afin de mettre l'article 152 du Code en concordance avec l'article 151, tel qu'il est modifié par le présent projet, il est nécessaire de supprimer à l'alinéa 2 les mots « si le fils ou la fille n'a pas atteint l'âge de 25 ans accomplis ».

* *

De centrale afdeling van de Kamer trad evenwel deze zienswijze niet bij; zij handhaafde de akten van eerbied en werd daarin door het Parlement nagevolgd.

De centrale afdeling vreest, zo betoogde de verslaggever, dat de radicale opheffing van de akten van eerbied aan het ouderlijk gezag afbreuk zou doen. Zij is van oordeel dat het handhaven van die formaliteit ten aanzien van de vader en de moeder, de kinderen kan behoeden voor onbedachtzame handelingen en kan voorkomen dat huwelijken van personen, die niet bij elkaar passen, lichtzinnig worden aangegaan.

* *

Er blijkt dat dit argument, dat trouwens in het belang van het kind uit het ouderlijk gezag wordt afgeleid, niet kan opwegen tegen een op een feit steunende overweging, namelijk dat het ouderlijk gezag wordt uitgeoefend van af de geboorte van het kind en dat het, na vijf en twintig jaar opvoeding en invloed, er normaal moet in geslaagd zijn te bereiken dat het kind weet wat hem te doen staat.

De akte van eerbied, verre van vrede te brengen in de gezinnen, leidt vaak, wanneer het kind een zekere leeftijd heeft bereikt, tot langdurige vijandschap; bovendien ondermijnt zij het prestige van de ouders, en de ervaring heeft uitgewezen dat de toekomstige betrekkingen tussen de ouders en hunne kinderen steeds ongunstig beïnvloed worden door de smadelijke bejegening die de ouders hebben moeten ondervinden door de overtreding van hun wil, indien deze wil tot uiting is moeten komen.

Onze huidige wetgeving brengt nog andere bezwaren mede. De kandidaten tot het huwelijk zijn er niet van ontslagen de toestemming of de raad van hun ouders te vragen, tenzij wanneer zij het bewijs leveren dat deze overleden zijn of in de onmogelijkheid verkeren van hun wil te doen blijken. Deze verplichting brengt een andere verplichting mede, namelijk een zeker aantal akten te lichten, welke soms moeilijk verkrijgbaar zijn en in ieder geval, aanleiding geven tot formaliteiten, kosten en complicaties welke trouwens volkomen nutteloos zijn.

Het U ter bespreking overgelegde ontwerp, dat steunt op de beschouwingen die door de indiener van het wetsvoorstel van 16 Augustus 1887 werden uiteengezet, wil een juist evenwicht behouden, enerzijds tussen de individuele zelfstandigheid en anderzijds, de bescherming van het kind tegen een onberaden handeling waarvan de gevolgen zich bovendien op de familietradities kunnen doen gevoelen. De akte van eerbied wordt gehandhaafd tot op de leeftijd van vijf en twintig jaar met beroep op de rechtbank; boven die leeftijd wordt zij opgeheven.

Ten einde artikel 152 van het Burgerlijk Wetboek in overeenstemming te brengen met artikel 151, zoals dit door het onderhavig ontwerp gewijzigd wordt, is het nodig in alinea 2 de woorden « indien de zoon of de dochter de volle leeftijd van vijf en twintig jaar niet heeft bereikt » te doen wegvallen.

* *

L'article 2 du projet apporte à l'article 152 du Code une autre modification déjà contenue dans la proposition de loi déposée sur le bureau de la Chambre le 26 novembre 1946 par Mme de Riemaecker-Legot (document 28) et tendant à permettre aux père et mère de prendre conjointement ou isolément leurs recours contre la notification de l'acte respectueux.

Le texte actuel défère ce droit au père et, à défaut du père, à la mère.

La modification proposée, qui aura pour résultat de ne plus subordonner le recours de la mère au décès ou à l'absence du père, est la conséquence logique de la modification apportée par l'article 1er du projet au texte de l'article 148 du Code.

Les mêmes raisons imposent une modification équivalente à l'article 173 du Code réglant le droit d'opposition des parents.

Tel est l'objet de l'article 3 du projet.

Le Ministre de la Justice,

Artikel 2 van het ontwerp brengt in artikel 152 van het Burgerlijk Wetboek een andere wijziging aan, welke reeds in het op 16 November 1946 door Mevr. De Riemaecker-Legot in de Kamer ter tafel gelegd wetsvoorstel is vervat (Bescheid n° 28), en ten doel heeft aan de vader en de moeder toe te laten gezamenlijk of afzonderlijk tegen de betekening van de akte van eerbied op te komen.

De tegenwoordige tekst verleent dit recht aan de vader en, bij gebreke van de vader, aan de moeder.

De voorgestelde wijziging, welke voor gevolg zal hebben dat het beroep van de moeder niet meer afhankelijk gesteld wordt van het overlijden of de afwezigheid van de vader, is het logisch gevolg van de wijziging die door artikel één van het ontwerp in de tekst van artikel 148 van het Burgerlijk Wetboek wordt aangebracht.

Dezelfde redenen maken een gelijkaardige wijziging noodzakelijk in artikel 173 van het Wetboek, waarbij het recht van verzet der ouders geregeld wordt.

Zulks is het doel van artikel 3 van het ontwerp.

De Minister van Justitie,

P. STRUYE.

**Projet de loi modifiant les chapitres Ier et III
du Titre V du Livre Ier du Code civil.**

CHARLES.

PRINCE DE BELGIQUE,
REGENT DU ROYAUME.

A tous, présents et à venir, SALUT !

Le Ministre de la Justice est chargé de présenter, en Notre nom, aux Chambres législatives, le projet de loi dont la teneur suit :

ARTICLE PREMIER.

Les articles 148, 150 et 151 du Code civil, modifiés par la loi du 30 avril 1896, sont remplacés par les dispositions suivantes :

« *Article 148.* — Le fils et la fille qui n'ont pas atteint l'âge de vingt et un ans accomplis ne peuvent contracter mariage sans le consentement de leurs père et mère; en cas de dissentiment, le consentement du père suffit.

» Lorsque les parents sont divorcés ou séparés de corps, il suffit, en cas de dissentiment, du consentement de celui des auteurs à qui l'enfant a été confié.

» Lorsque l'enfant a été confié à une tierce personne, ou lorsque le divorce ou la séparation de corps ayant été admis aux torts réciproques des deux parties, il n'a pas été statué sur la garde, le dissentiment emporte consentement.

» Le dissentiment peut être constaté par acte notarié, par exploit d'huissier, par procès-verbal dressé par l'officier de l'état civil ou par lettre de refus adressée à ce dernier par celui des auteurs qui ne consent pas au mariage. »

« *Article 150.* — Si le père et la mère sont morts, s'ils sont dans l'impossibilité de manifester leur volonté ou s'ils sont absents, les aïeuls et les aïeules les remplacent.

» S'il y a dissentiment entre ceux-ci, ce partage emporte consentement.

» Ce dissentiment peut être constaté comme il est dit à l'article 148. »

« *Article 151.* — Les enfants légitimes majeurs, qui n'ont pas atteint l'âge de vingt-cinq ans accomplis, sont tenus, avant de contracter mariage, de demander par un acte respectueux et formel le conseil de leur père et de leur mère, à moins que ceux-ci ne soient dans l'impossibilité de manifester leur volonté.

Wetsontwerp tot wijziging van de hoofdstukken I en III van Titel V van Boek I van het Burgerlijk Wetboek.

KAREL.

PRINS VAN BELGIE,
REGENT VAN HET KONINKRIJK,

Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, HEIL !

De Minister van Justitie is gelast, in Onze naam, bij de Wetgevende Kamers, het ontwerp van wet in te dienen, waarvan de tekst volgt :

EERSTE ARTIKEL.

De artikels 148, 150 en 151 van het Burgerlijk Wetboek, gewijzigd bij de wet van 30 April 1896, worden door de volgende bepalingen vervangen :

« *Artikel 148.* — De zoon en de dochter, die de volle leeftijd van één en twintig jaar niet bereikt hebben, kunnen geen huwelijk aangaan zonder de toestemming van hun vader en moeder; zijn deze het niet eens, dan volstaat de toestemming van de vader.

» Wanneer de ouders uit de echt of van tafel en bed gescheiden zijn, volstaat, ingeval zij het niet eens zijn, de toestemming van die van beide ouders aan wie het kind werd toevertrouwd.

» Wanneer het kind aan een derde persoon werd toevertrouwd of wanneer, in geval de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed tegen beide partijen toegestaan werd, er geen uitspraak over de bewaring gedaan werd, geldt het meningsverschil voor toestemming.

» Het meningsverschil kan vastgesteld worden door een notariële akte, door een deurwaarders-exploot, door een proces-verbaal opgemaakt door de ambtenaar van de burgerlijke stand of door een brief van weigering aan laatstgenoemde ambtenaar toegezonden door die van beide ouders die niet in het huwelijk toestemt. »

« *Artikel 150.* — Indien de vader en de moeder overleden zijn, indien zij in de onmogelijkheid verkeren om van hun wil te doen blijken of indien zij afwezig zijn, treden de grootvaders en de grootmoeders in hun plaats op.

» Zijn deze het niet eens, dan geldt dat meningsverschil voor toestemming.

» Dit meningsverschil kan vastgesteld worden zoals in artikel 148 gezegd is. »

« *Artikel 151.* — Meerderjarige wettige kinderen die de volle leeftijd van vijf en twintig jaar niet hebben bereikt, zijn gehouden, alvorens een huwelijk aan te gaan, door een eerbiedige en uitdrukkelijke akte de raad in te winnen van hun vader en van hun moeder, tenzij deze in de onmogelijkheid verkeren om van hun wil te doen blijken.

» Cette impossibilité peut être constatée par une déclaration faite conformément à l'article 149. »

ART. 2.

Le deuxième alinéa de l'article 152 du Code civil, modifié par l'article 4 de la loi du 30 avril 1896, est remplacé par la disposition suivante :

« Toutefois, le père et la mère, peuvent, conjointement ou isolément, dans les quinze jours de la notification, prendre leur recours contre celle-ci. »

ART. 3.

L'article 173 du Code civil est remplacé par la disposition suivante :

« Le père et la mère, et à défaut des père et mère, les aïeuls et aïeules, peuvent, conjointement ou isolément, former opposition au mariage de leurs enfants et descendants, encore que ceux-ci aient vingt-cinq ans accomplis. »

Donné à Bruxelles, le 16 février 1948.

» Deze onmogelijkheid kan vastgesteld worden door een overeenkomstig artikel 149 gedane verklaring. »

ART. 2.

De tweede alinea van artikel 152 van het Burgerlijk Wetboek, gewijzigd bij artikel 4 der wet van 30 April 1896, wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Nochtans kunnen de vader en de moeder, gezamenlijk of afzonderlijk, binnen vijftien dagen na de betekening, er tegen opkomen. »

ART. 3.

Artikel 173 van het Burgerlijk Wetboek wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De vader en de moeder, en bij gebreke van vader en moeder, de grootvaders en grootmoeders kunnen, gezamenlijk of afzonderlijk, verzet doen tegen het huwelijk van hun kinderen en nakomelingen, zelfs wanneer deze volle vijf en twintig jaren oud zijn. »

Gegeven te Brussel, de 16de Februari 1948.

CHARLES.

Par le Régent :
Le Ministre de la Justice,

Vanwege de Regent :
De Minister van Justitie.

STRUYE.